

URBANISTICKÝ VÝZKUM V EVROPE

Celosvětový trend nepřetržitě postupující urbanizace, jejíž nová dynamika byla zaznamenána v 60. letech našeho století, se promítá i do urbánního výzkumu, který zabírá stále nová témata a prohlubuje se od deskriptivních metod k metodám analytickým, stále více využívajícím poznatků ostatních vědních disciplín spojených se společenským výzkumem. Není to jen sociologie nebo demografie, ale také psychologie, s jejímiž poznatky se setkáváme stále častěji v urbanistických analýzách.

Hlavním střediskem evropského urbánního výzkumu je nesporně **ENHR (European Network of Housing and Urban Research)**, když rozšíření o výzkum „měst“ bylo proklamováno právě v letošním roce. Garantem je Uppsalská univerzita se sídlem ve švédském Gävle. Odtud přicházejí prostřednictvím Newsletter ENHR nejrozsáhlejší informace o výzkumu v oblasti bydlení a v oblasti urbanismu. Existují ovšem další desítky výzkumných pracovišť, zabývajících se výzkumem územního a prostorového plánování a s tím spojeného výzkumu bydlení v nej-

širším smyslu. Jsou to buď samostatná pracoviště nebo pracoviště na vysokých školách, ale také na ministerstvech řady zemí jako Anglie, Skotsko, Švédsko, Norsko, Dánsko, Německo, Švýcarsko, Rakousko, Francie, ale nyní také Polsko, Rusko, Ukrajina, Estonsko, Litva, Slovensko, Slovinsko, a další.

Je charakteristické, že urbanistický výzkum vychází nejen z územního plánování, v tom i plánování komunálního, ale snad nejvýznamnější položku výzkumu představují **otázky bydlení**. I to samo je mnohorozměrné, počínaje technickými problémy a konče psychologickými aspekty bydlení. Programem je proto i výzkum bydlení jednotlivých skupin obyvatelstva jako jsou mladí lidé, senioři, etnické skupiny, hendikepovaní lidé, jako je bydlení žen jako hlav rodiny nebo domácností. Podobné výzkumy koordinují nejčastěji Švédové, ale také Dánové prostřednictvím svých národních výzkumných pracovišť.

Jako trvalá součást **urbanistického výzkumu** se stále častěji prosazují aspekty životního prostředí, méně často pracovního prostředí. Pojem „sustainable“ je

proto trvalým termínem takových výzkumů. Je to někdy „povinná daň“ příslušných analýz. Životním prostředím jako podmínkou kvality bydlení se zabývají jednotlivá šetření, např. v gesci Univerzity Geneve apod. Město a životní styl obyvatelstva je dalším námětem výzkumu (viz níže).

Vztahy mezi bydlením, obytnými částmi měst a **ekonomickým zázemím** se stávají, zdá se, rovněž stále častějším tématem výzkumu. S tím jsou spojené problémy dopravy, problémy pěších zón, problémy homogenních území města, také však otázka parkovišť a jiných odstavných ploch. Vymisťování různých ekonomických aktivit z měst se již delší dobu netýká např. průmyslu, ale nyní hlavně drobného obchodu a malých skladišť, která se přemisťují na okraje měst a tak mění jak charakter měst, tak charakter jejich zázemí. Jedním z námětů v té souvislosti se stává snaha o zachování zemědělské výroby v nejbližším zázemí měst, ev. přenesení její části, alespoň pro drobnou spotřebu domácností, přímo do města, ba do dvorů mezi bloky obytných domů případně na střechy domů. Na toto téma se

konalo v letošním roce v červenci v Berlíně dokonce samostatné sympozium.

V duchu koncepce zachování identity měst se propagují šetření k zachování historie jednotlivých měst prostřednictvím společného výzkumu historiků, urbanistů, demografů, sociologů, ev. dalších vědeckých pracovníků. Hledá se model „evropského města“ na rozdíl od města amerického, charakterizovaného termínem „urban - sprawl“ nebo města asijského, charakteristického svou bezbřehostí. Výzkum města jako nositele pokroku nejen ekonomického, ale také kulturního a společenského, navazuje na program zachování **kulturního bohatství** konkrétní společnosti a má možnost probíhat i na místních úrovních za spoluúčasti místních orgánů a přímo i jednotlivých členů společenství. Obnovou měst a zaostalých městských čtvrtí se zabývá program navržený dánskými a nizozemskými urbanisty.

Na Uppsalcké universitě jsou předmětem výzkumu **teoretické otázky urbanismu a bydlení**, odvíjené od širšího tématu územního a urbánního plánování. S tím lze spojit i otázky „etiky v územním plánování“, na něž upozorňuje **M. Lendi** (Švýcarsko) jako na důležitou součást prostorového výzkumu. Územní a prostorové plánování může totiž velmi často zasáhnout do individuální sféry jednotlivých občanů v případech, kdy „veřejný zájem“ převládá nad zachováním různých osobních práv jednotlivých občanů. Různým podobným konfliktům lze zabránit znají-li obě strany, plánovatelé i subjekty postižené jejich aktivitami, svá práva a povinnosti. Toho lze na straně plánujících orgánů dosáhnout zvyšováním kvalifikace a znalostí právních norem spojených s plánováním. Tomuto tématu se věnují vzdělávací kurzy organizované např. Hannoverskou universitou nebo Universitou ve Štýrském Hradci, abychom uvedli průkopníky těchto akcí.

Jak jsme uvedli, urbanistickým výzkumem se zabývají desítky odborných pracovišť. I na stránkách našeho časopisu jsme se některými již zabývali. Doplňme tyto informace dalšími odkazy. Z poslední doby lze uvést pojednávání témata v Amsterdam Study Centre for the Metropolitan Environment (AME) odvozená z hlavního programu „Dynamika rozvoje měst a vliv na život obyvatel“ jako je např. úkol „Fyzická segregace a sociální participace“, „Město a rozvoj města v mezinárodní a historické perspektivě“ nebo „Společenské proměny a vývoj rodiny“

apod. Příkladem využití regionálních výsledků v oblasti bytové situace a bydlení pro aplikaci v analogických případech celostátních byl např. výzkum provedený Centre for Urban and Regional Studies Univerzity v Birminghamu, který zjistil v severní Anglii a Middelandu mnoho prázdných bytů a nízkou poptávku po bydlení v komunálních bytech. Nelze pochybovat o tom, že taková zjištění jdou na ruku všem, kdo tvrdí, že bytová nouze má hlavně místní rozměr. Jsou tu další témata. Universita v Glasgowě uspořádala v roce 1999 konferenci na téma „Města a bydlení: podněty pro politiku a výzkum“. Uppsalcká universita zpracovala společně s maďarskými urbanisty aktuální otázku „Bezdomovství v Evropě“ se zaměřením na problémy bydlení bezdomovců a jejich důsledky pro společnost. Scottish Homes, Edinburgh, se zabývá otázkami regenerace zanedbaných malých měst a možnostmi zkvalitnit jejich stávající bytový fond. Úkol realizovala Škola plánování Heriotovy university a odbor městských studií University Glasgow. Do urbanistického výzkumu se v poslední době zapojil také Institut pro ekonomii města v Moskvě. V prvním sledu jsou studovány otázky financování bydlení. Výzkum je finančně zajištěn Světovou bankou.

Širokou publicitu výsledků výzkumu z oblasti měst a bydlení zajišťuje **Joseph Rowntree Foundation** v britském Yorku, který vydává čtyřstránková resumé v edici „Findings“. Z posledních šetření lze uvést výzkum bydlení seniorů, bydlení hendikepovaných dětí, bydlení etnických menšin ve městech a další téměř stále aktuální problémy. Z dalších významných aktivit v oblasti výzkumu lze uvést v roce 1999 zahájený výzkum 60 tis. domácností ve vztahu k jejich demografickým charakteristikám, k jejich finančním problémům, k jejich bydlení. Organizuje ho pod názvem **The Scottish Household Survey** Scottish Office Centre Research Unit. Jde o čtyřročně opakovaný mikrocensus, jak ho známe i v České republice.

Kromě ENHR působí od roku 1997 jako koordinující pracoviště pro výzkum bydlení a města European Housing Forum (EHF), umožňující úzkou spolupráci uvedeného výzkumu národními organizacemi v Evropě. Za hlavní úkoly uvádí výměnu informací, vyhledávání a identifikaci témat hodných výzkumu a prezentaci postojů potvrzujících důležitost bytové politiky

pro národní vlády i orgány Evropské unie. Spojujícím orgánem mezi ENHR a EHF je dvojice výzkumníků a to **B. Turnera** z NHR a **M. Haffnerové** z Delfské university. Podobnou koordinační funkci má i European Urban Research Association (EURA) založená v září 1997 v Bruselu. Za svůj úkol považuje umožnit spolupráci a výměnu zkušeností příslušných výzkumníků, podněcovat interdisciplinární a mezinárodní výzkum, podporovat výuku v oboru městské a regionální analýzy a být mostem mezi teoretickou a aplikující frontou včetně politiků. Práci Asociace řídí Výkonný výbor o 14 členech z 11 zemí. Finančně je podporována Evropskou komisí. V roce 1997 a 1998 uspořádala EURA dva výukové semináře. Sekretariát EURA je v Bristolu na University of the West England. Podle programu EURA se zdá, že má být vybudováno samostatné výzkumné koordinační středisko urbánních studií Evropské unie.

Na úrovni analogických výzkumů by v České republice bylo možno označit koncepci „Registru bydlení mladé generace ve vybraných městech České republiky“ založeného v roce 1997 Terplanem a.s. a každoročně vyhodnocovaného ve zvláštní publikaci, posledně za rok 2000. Avšak toto šetření je výjimkou a bylo by užitečné podobná výzkumná šetření v České republice rozšířit na další oblasti vztahující se nejen k otázkám bydlení, byt šlo o oblast zaslouženě preferovanou.

Alois Andrlé

Literatura:

1. ENHR - Newsletter, 1999 a 2000, Gävle.
2. Berichte DIFU, 1999 a 2000, Berlin.
3. Research News, 1999 a 2000, Berlin.
4. Urbanismus a územní rozvoj, 1999 a 2000, Brno.
5. Registr bydlení mladé generace ve vybraných městech České republiky. Etapa 2000. Praha 2000, Terplan.